

VERONIKA LIPTÁKOVÁ, KATEŘINA BOUŠKOVÁ A SYLVA POLÁKOVÁ / 21. 2. 2020

Scrollování, news a rumors v procesu tvorby. Rozhovor s Marií Lukáčovou

Česká umělkyně a spoluzakladatelka feministické skupiny Čtvrtá vlna, Marie Lukáčová, studovala malbu na brněnské FAVU a následně absolvovala studium v Ateliéru supermédií na pražské UMPRUM. Nyní se věnuje hlavně videoartu, v němž se zabývá feminitou, magií a reflexí problémů spojených s projevy pozdního kapitalismu. Je autorkou například videí *Živa*, *Milenina píseň* a *Bonita*, které je součástí videocelku *Morena Rex*. Ve filmu *Milenina píseň*, jenž se dostal do výběru Jiné vize 2019 (PAF), se Lukáčová zaměřuje na postavení ženy v katolické církvi. Tento snímek byl také uveden v rámci cyklu Paralelní kino v programu věnovanému televizní tvorbě Ester Krumbachové.

Co vás přivedlo k participaci na výzkumném a výstavním projektu spjatém s Ester Krumbachovou?

Oslovila mě Edith Jeřábková, se kterou jsem díky tomu pak začala víc spolupracovat. Vždycky jsem tíhla k narativům a filmovému zpracování. Na výstavě věnované Ester Krumbachové jsem prezentovala svoji diplomovou práci, kterou jsem dělala na UMPRUM v Ateliéru supermédií. Dalo by se říct, že to bylo moje první video, ve kterém jsem použila hudbu. To nějakým způsobem oslovilo Edith, která v tom viděla určité propojení s Ester Krumbachovou.

Takže nešlo o vědomou inspiraci?

Ne. Myslím, že to bylo právě jedno z mála děl, které nevznikalo přímo pro tu výstavu. Na možnou spojitost upozornila Edith, a já se díky tomu mohla dozvědět víc o Ester Krumbachové. Teď už můžu říct, že mě ovlivnila – jak její tvorba, tak její osobnost.

V čem vaše diplomová práce spočívala?

Moje videa tvoří vždycky nějaký příběh, který vzniká v mojí hlavě. Většinou, ještě když jsem měla víc času a neměla dítě, jsem si ty příběhy psala. Tenhle příběh byl o takových dvou houbách, které vyrostly v lese a ze kterých se pak staly ženy. Ty ženy byly jedovaté, protože i houby byly jedovaté. Řekly si, že půjdou do světa souložit s největšími zloduchy této doby, a tím je zabijí. Nakonec přijdou na to, že je to zbytečné, protože na místo každého zloducha přijde jiný. Zjistí, že špatný je celý systém, a tak zase znovu morfují do mykotických struktur, kam ale s sebou přivádí skupiny lidí, a tím založí novou komunitu. Ve filmu to ale není tak jednoznačně zřetelné. Takhle to bylo v původní povídce. Ve filmu jsem pracovala i s hudbou, která se mísila se zaříkáváním. Myslím si, že když už je ve filmu nebo ve videu píseň, tak vzniká silné přemostění mezi posluchačem a divákem. Jde o úplně jiný pocit, o nějaký nadstandard, který můžu obrazu přišít.

Kombinujete literární, vizuální a hudební metody práce. Upřednostňujete některou z těchto složek?

I když nejsem žádný literát, píšu a ještě k tomu vytvářím obraz. To znamená, že pro mě není možné ilustrovat jedno druhým. Jako první přijde můj sen, který vždycky chodí buď na jaře nebo na podzim. To mám takové období, kdy se mi zdají hodně příběhové sny, ze kterých pak vycházím při tvorbě videí. Před nějakou dobou, asi před dvěma lety, přišel první příběh, který jsem pak nějakým způsobem zvariovala v obrazu. Nešlo ale o nějakou druhořadou ilustraci, ale spíš o to, že už se ten text vztahoval přímo k obrazu nebo songu. Teď už ty věci vznikají zároveň. Navíc hodně pracuji ve 3D programech a čím víc v tom prohlubuju svoje znalosti, tím víc jdou ty složky ruku v ruce. Vznikne obraz a na to vznikne nějaké slovo nebo naopak. Napadá mě, že když scrolluju Instagram, tak je to něco podobného. Tam taky máte nějaké slovo, nějaký hashtag, příběh nebo nějakou news a k tomu obraz. Ale tohle se děje i v mojí hlavě, nejenom na Instagramu.

V čem konkrétně vás ovlivnila práce na projektu o Ester Krumbachové?

Jedno léto jsme s Lucií Rosenfeldovou, Matějem Pavlíkem a dalšími kamarády skenovali její archiv v rámci projektu Edith Jeřábkové a Zuzany Blochové. Zaujal mě její proces práce, ale i amulety, kterými si vydělávala v době, kdy nesměla z politických důvodů

natáčet. Nevím, do jaké míry to byla z její strany vypočítavost a do jaké míry to myslela vážně. To mi připadalo skvělé. Svou tvorbou vytvořila kolem sebe určitý koncept nebo konstrukt osobnosti, ze kterého pak vycházela a sama sebe ze své vlastní vůle využívala. To mi přišlo strašně osvobozující a sama to teď dělám taky. Dělal jsem například nějaké věci, které se týkaly čarodějnictví, které vůbec nevnímám tak explicitně, jak by se daly číst. A v tom je vypočítavost, že něco vypadá víc explicitně, než to skutečně cítím, a stává se to tak konstruktem a efektem.

Myslíte „čarování“ s finančními termíny ve vašich videích? Pro lidi, kteří se ve financích nevyznají, to je tak trochu okultní věda.

Rozumím tomu, že neprostupnost financí může souviset až s nereálnou rovinou. Přesně tak to také myslím. Sama mám dost dobrý ekonomický základ, protože jsem z bankovnícké rodiny. Mám pocit, že společnost o tom není dobře informovaná, proto se jí to může zdát okultní. A to je přesně ten konstrukt, který vytvořím tak, že přenesu čarodějnickou symboliku na ekonomickou sféru, která se jeví naprosto exaktní. Přitom rozhodnutí, kam a kdy nasměrovat cash flow a finance, je vlastně pocitové. Nestojí to na pevných základech, spíš o tom rozhodují nějaké news nebo rumors.

Je to nějaké vaše osobní téma?

Myslím si, že finance jsou jedno ze základních témat, ale v umění se mu moc nevěnujeme, protože jsme v něm skoro všichni chudí a nikdo z umělců nepřisuzuje financím vyšší hodnotu než si z nich zaplatit studia, nájem nebo jídlo. Je tu ale soukromý sektor v umění, který reprezentují určití lidé. V téhle sféře je umění naopak výdělečné. Investovat zde je vlastně jistota, sázka na zlato. Když dáte peníze do pražského bytu jako na investici, která se vám po dvou letech zhodnotí třeba třiceti procenty, je to rychlý růst. Ale může se stát, že tu praskne nějaká bublina a všechny ty byty a jejich ceny spadnou dolů – což se asi nestane, ale vyloučit to nejde, takže je tu riziko. Umění je víc chráněné. Například pokud máte nějakého ve své době renomovaného umělce, je míň pravděpodobné, že cena spadne. Takže chápu, proč si bohatí lidé dělají svoje sbírky a kupují umění. A nevyčítala bych jim to, protože je to investice. Děje se ale to, že lidé, kteří mají své sbírky, vytvářejí zároveň instituce umění, kde své sbírky vystavují. A tím, že to umění vystaví, nebo ho půjčí do jiné galerie, zvyšují jeho cenu – vytváří cenu umění. A co víc, tyto důležité činitele

soukromého sektoru vstupují do veřejného prostoru, kde jsou třeba v grantových komisích a rozdělují dotace. Pak se i to veřejné umění bojí vystoupit proti veřejnému sektoru. Obhajuje se to dobrými úmysly, dobročinností, humanitárností, a přitom jde o to, jak zvýšit rating.

Je pro vás jako umělkyni lákavé angažované umění?

Já úplně nejvíc držím pěsti a fandím těm, kteří to vyjadřují explicitně. Na podzim se demonstrovalo při otevření Galerie Telegraf v Olomouci. Myslím si, že je to skvělá akce a kdybych byla brněnská studentka umění, tak se hned připojím a jedu tam s nimi. Oni to totiž neberou jako svoji uměleckou činnost, ale jako aktivismus. To je mi hodně blízké, protože taky dělím svoji tvorbu na politický aktivismus a osobní věci. Politickou tvorbou myslím spíš práci, protože jsem dělávala videa pro aktivistické kolektivy nebo organizace. V tvorbě se to odráží. Ale nemyslím si, že bych uměla udělat dobré politické umění, které by dokázalo komunikovat s veřejností a říct jasnou informaci. Fandím všem, kteří to umí.

V jednom rozhovoru jste zmiňovala, že vám video umožňuje snadno sdělit myšlenku a že je to zároveň forma, která je aktuální. Předtím jste studovala malbu a pak jste se postupně začala profilovat jako videoumělkyně. Přemýšlela jste, že byste formu videoartu posunula dál?

Myslím si, že se to stále mění. Nejprve jsem pracovala s videem, pak jsem k tomu přidala zvuk, ke zvuku něčí hlas a následně i svůj vlastní. Ve svých posledních videích rapuju. Na živou performance se zpěvem bych si ale zatím netroufla. Mám pocit, že všechny ty kroky mají svůj čas a rozhodně se nezavírám do jedné formy. To je asi docela běžný postup, že když umělec vyčerpá svůj formální přístup, jde dál.

Zajímala by vás i delší metráž nebo formát hraného filmu?

Uvažovala jsem o tom. Ráda bych třeba do dvou let udělala půlhodinový hraný film. Ale nemám s tím zkušenost, takže zkusím, co to všechno obnáší, a pak s tím možná půjdu dál. Myslím, že to je můj next level – udělat něco skutečně dějového a přístupnějšího pro širší diváckou komunitu. V aktivistických videích je třeba splnit danou formu a kodex. Musela jsem dodržovat formát, čas, kadenci střihů, titulků a tak dál. Kdežto v umění pracujete s naprosto otevřenou formou, tam jsou jen vlastní bariéry. Film je

sloučením obojího a přijde mi důležité se to naučit a zkusit to.

Máte nějaký oblíbený mód prezentace vašich videí?

Popravdě je mi úplně jedno, kde jsou ty filmy k vidění. Když jsou uváděny v galerii, tak je pro mě hodně podstatné udělat kolem nich prostředí a nechat diváka, aby se cítil být součástí jednoho frameu z videa. Ale zároveň kdybych dělala film, tak by pro mě bylo důležité, aby se promítal v kině. Když si chce někdo pustit video třeba na Youtube, je mi to jedno. Budoucnost by mohla být ve fúzi kina a internetu.

V Ponrepu bylo promítáno vaše video *Milenina píseň* v rámci zmiňovaného projektu věnovanému Ester Krumbachové a znovu se objevilo v první repríze soutěže Jiné vize 2019.

Mileninu píseň jsme dělaly s Annou Remešovou bez nějakého předem daného záměru, kde ta projekce bude. Spíš jsme chtěly, abychom ji mohly pouštět všude, kde by to bylo možné. Tohle video tedy nevzniklo pro konkrétní instalaci. Ale *Bonita* vznikla pro instalaci, která se nikdy neuskutečnila. Pokud chystám nějakou instalaci, tak to prostředí hodně promyslím, protože je důležité pro zážitek z toho videa. Spektakulární to ale může být i v kinosále.

Co nebo kdo je pro vás inspirativní?

Ráda se koukám na filmy. Mám ráda filmy Anny Biller, Julie Ducournau, Any Lily Amirpour, Cecile B. Evans nebo třeba Ursuly Meyer. Taky mám ráda čarodějnické filmy, které nějak pracují s mytologií a třeba ji vysvětlují jiným způsobem. Když se dívám na nějaký film, musím říct, že mě teď spíš inspirují chyby nebo to, co ti autoři neudělali. Co mi jinde chybělo, dávám do svých konceptů.

Co bylo podnětem k natočení *Mileniny písně*?

V době, kdy jsme na to s Annou přišly, byla jsem ve Čtvrté vlně a dělala jsem pro ně aktivistická videa. Anna tehdy byla a stále je v Radikálních feministických křesťankách. RFK dělají skvělé věci. Podle mě je to nejlepší aktivistická skupina. Anna přišla s tím, že by se mohlo udělat nějaké video, které by mohlo putovat po síti a řešilo by téma rovnosti v katolické církvi. Brzy jsme se ale odklonily od čistě aktivistického videa k uměleckému filmu. V jedné z verzí měl sloužit mše robot, ale postupně jsme jej

identifikovaly se samotným kostelem a přidaly postavu ženy, která v něm uklízí. Funkce obou jsou v církvi robotizované a nějak využívané. Po řadě diskuzí s mnoha lidmi jsme došli k této formě. Video by mělo být k vidění online na Artyčoku.

Jak přistupujete k zobrazování ženských postav? Například v *Milenině písni*.

To je hodně intuitivní, ale zároveň se snažím pracovat s ženskými protagonistkami tak, že jim dodám nějaký fame. Mnohem lepší práci v tomto směru dělá Kim Kardashian a Alyona Alyona, které pracují samy se svým tělem a přispěly ke stírání normativního těla. Mám pocit, že téma body-positive je všude a já s tím pracuju úplně vědomě. Není to ale to hlavní, co bych označila za jádro svých prací.

Tyto otázky nás napadají v souvislosti s žánrem videoklipu, který modifikujete.

To mě samozřejmě baví, protože rap nebo hudební videoklipy obecně jsou patriarchální. Rapové songy mužských interpretů jsou vůči ženám dehonestující. Proto mě taky baví natáčet v kuchyni, jak dělám snídani a nemám u toho úplně shapy těla. Myslím si, že je důležité znát ty rapové videoklipy a vědět, jak se to dělá, ztotožnit se s tím a teprve potom vybočit. Lil Xan jí taky ve svém videoklipu vložky, ale jenom na ně nalije mléko a takhle to tam jí jako macho, zatímco my to obřadně připravujeme. Ale mám pocit, že stejnou taktiku volí už i samotní rapeři, když třeba nosí dva zapletené cůpky nebo kabelky. Symbol macha se přesouvá k feminitě.